

نۆۋەرپۇكى گرىبەستە نەوتىيەكان و تېچوۋى بەرھەمھېنەنى بەرمىلىك نەوت لە ھەرىمى كوردستان

09-07-2024

نوسەرەكان

مەحمود بابان

كورتە : تېچوۋى بەرھەمھېنەنى بەرمىلىك نەوت لە ولاتىكەۋە ياخود لە جۇرى كىلگەى نەوتى و مۇدىلى بەرپۆەبردنىشەۋە دەگۆرپت، بۇ نموونە تېچوۋى بەرمىلىك نەوت لە ئەمرىكا 24 دۆلار و لە نەروىژ 21 دۆلار، بەلام لە نەجىرىا بەھۇى شىۋازى گرىبەستەكانىانەۋە لەم دواببەدا گەشتوۋەتە 48 دۆلار، لەكاتىكدا پىنشووتر تەنبا 28.9 دۆلار بوۋە بۇ بەرمىلىك نەوت

كەمبىوونەھى جياوازييەكانى نىۋان ھەولېر و بەغدا لەماوھى 15 مانگى رابردوودا نەبووھۆى رېككەوتنى كۆتايى بۇ ھەناردەكردنەھى نەوت بۇ بەندەرى جەيھان. سەرەراي زىانمەندبوونى ھەمووان لە بەردەواميدان بە ھېشتنەھى قوفلى بۇرپپەكە بە داخراويى، ئىستاش نازارېت كەى نەوت لەو بۇرپپەھى ھەناردە دەكرېتەھە. بەپپى زانىارييەكان لەدوايىن كۆبوونەھى سىقۇلى بەغدا - ھەولېر - كۆمپانيا نۆدەولەتتېيەكان ھېچ بەرھەپنېشچوونېك لە گىتوگۆكان بۇ ھەناردەكردنەھى نەوت نەبىنراوھە، ئەويش بەھۆى پېداگرى بەغدا بۇ تېچووى بەرھەمھىناتى نەوت بەوشىئەھى لە بودجەدا ھاتووه، ھەرھەداواكارى كۆمپانياكان بۇ پاراستنى مافەكانيان ھەك ئەھى لەنىو گرىبەستەكانيان ھاتووه، بەتايبەتېش خالەكانى پەيوەست بە شايستە داراييەكانيانەھە.

لەراستىدا، بەپپى نۆھەپۇكى گرىبەستە نەوتتېيەكان و راپۇرتى سالانەى كۆمپانياكان لە ھەرىمى كوردستان بېت، ئەوا دوو جياوازي گەورە لەنىۋان كۆمپانياكان و بەغدا ھەپە كە بەمشىوازە دانوستاندەنى ئىستا ناگەنە ئەنجام. ئەويش تېچووى بەرھەمھىناتى بەرمىلىك نەوت و شىوازي ھەرگرتەھى پارەى ۋەبەرھىنراوھە لەم كەرتە و قازانجەكانيان.

لەجەھاندا عىراق لەدواى ولاتى سەعودىيەھە [دووم ھەرزانتىن](#) بەرمىلە نەوتېك بەرھەمدەھىنېت و دەفرۇشېت، كە بەتەنيا تېچووى بەرھەمھىناتى 2.16 دۆلارە، بەلام كۆى پىرۇسەى بەرھەمھىناتى يەك بەرمىل نەوت لەعىراق لە گەرانەھە تاوھەكو فرۇشتىن دەگاتە 10.57 دۆلار.

ھەرھەدا، تېچووى بەرھەمھىناتى بەرمىلىك نەوت لە ولاتىكەھە ياخود لە جۇرى كىلگەى نەوتى و مۇدىلى بەرپۇھەبىرېنېشەھە دەگۇرېت، بۇ نەمۇنە تېچووى بەرمىلىك نەوت لە ئەمرىكا 24 دۆلار و لە نەروېژ 21 دۆلار، بەلام لە [نەيجىريا](#) بەھۆى شىوازي گرىبەستەكانيانەھە لەم دوايەدا گەشتووتە 48 دۆلار، لەكاتىكدا پېشوووتى تەنيا [28.9 دۆلار](#) بووھە بۇ بەرمىلىك نەوت

لەم راپۇرتەدا بەپپى [گرېبەستەكانى ھاوبەشىكردن لە بەرھەمھىناتى PSC](#) لە ھەرىمى كوردستان و راپۇرتى سالانەى كۆمپانياكان ھەلۋەستە لەسەر جياوازييەكانى بەغدا و كۆمپانياكان لەبارەى تېچووى بەرھەمھىناتى بەرمىلىك نەوت و سىنارىيۇ شايستە داراييەكانى كۆمپانياكان كەوا ۋەبەرھىناتىن لە كەرتى نەوتى ھەرىمى كوردستان كىرەھە دەخەپنەوو.

گرېبەستە نەوتتېيەكان و شايستە داراييەكانى كۆمپانيا نۆدەولەتتېيەكانى نەوت IOC

بەپپى گرىبەستە نەوتتېيەكان، ھەرىمى كوردستان نەك گەرەنتى پاراستنى ماف و شايستە داراييەكانى كۆمپانياكانى داوھ، بگرە مىكانىزمى بەپپى تەمەنى گرىبەستەكان بۇ قۇناخە جياوازيەكانى ۋەبەرھىناتى و كەوتنەكارى كۆمپانياكان لە ھەرىمى كوردستان لەھەر چوار قۇناخى گەران، دۇزىنەھە، پەرەپېدان و بەرھەمھىناتى ديارىكردووه.

بەپپى گرىبەستەكان، كۆمپانيا نۆدەولەتتېيەكان ھەر سى شايستەى دارايى، تېچووى بەرھەمھىناتى، ۋەرگرتەھى پارەى بەرھەمھىنراو و قازانجەكانيان لەرىگەى سى سىنارىيۇھە تاوھەكو تەمەنى گرىبەستەكە دەستىنېشانكردووه، كە لەم راپۇرتەدا بەرپەچاوكردنى مۇدىلى گىشتى گرىبەستەكانى ھاوبەشىكردن لە بەرھەمھىناتى PSC و گرىبەستى كىلگەى نەوتى سەرتا، كىلگەى نەوتى ئەتروش و كىلگەى نەوتى ھەولېر ھاوبەشىيەك يان مۇدىلىك بۇ شايستەى دارايى كۆمپانيا نۆدەولەتتېيەكانى نەوت كەوا لە ھەرىمى كوردستان كار دەكەن پەرەپېدراوھە و خۇى لە سى سىنارىيۇدا دەبىنېتەھە، كە لە گرىبەستەكان پېدەگوتىرېت فاكترى R factor كە ئەمىش لە رىگەى دابەشكردى كۆى داھات بەسەر كۆى خەرجىيەكانەھە دەكرېت.

سىنارىيۇ يەكەم: بەپپى گرىبەستەكانى ھاوبەشىكردن لە بەرھەمھىناتى PSC و گرىبەستەكانى كىلگەى نەوتى سەرتا، ئەتروش و ھەولېر كاتىك خەرجىيەكان زىاترە لە داھاتەكان، ئەوا كۆمپانياكە رىژەى 32% داھاتى نەوت لەدواى لېدەركردنى رىژەى 10% پىشكى مىرى (Royalty) ھەرىمى كوردستان لە داھاتى نەوتى بەرھەمھىنراو دەبات. لەراستىدا ئەم بېرە ھەم تېچووى بەرھەمھىناتى، پارەى ۋەبەرھىنراو و قازانجەكانىش دەگرېتەھە، كە زۇربەى لە جۇرى يەكەمە.

سىنارىيۇ دووم: كاتىك داھاتى بەدەستھاتوو دەگاتە دوو ھىندە و چارەكى خەرجىيەكان، ئەوكات كۆمپانياكە بە ھاوكېشەپەك لەنىۋان رىژەى كەمتر لە 32% و زىاتر لە 14% لە داھاتى نەوتى بەرھەمھىنراو دەبات. بەھەمان شىۋەى سىنارىيۇ يەكەم، دەتوانىن بلىين لەم قۇناخەدا تېچووى بەرھەمھىناتى و پارەى ۋەبەرھىنراو دەگرېتەھە.

سىنارىيۇ سىيەم: كۆمپانیا نۆۋدەۋلەتتە تىببەكانى كەرتى نەوتى ھەرىمى كوردستان لەدوای زیادبوونى داھات لە خەرجىيەكان، بەشئوھەبەك كەوا داھاتەكان سەروو دوو ھىندە و چارەكى خەرجىيەكان بېت، ئەوا كۆمپانیاكە رېژە 14% وەردەگىرېت بۇ تېچووى بەرھەمھىنان، پارەى وەبەرھىنراو و قازانجەكانيان، كە دەتوانىن بلىين لەم قۇناخەدا زياتر تېچووى بەرھەمھىنان و قازانج وەردەگىرېتەوھ.

وھكو لە خشتەى بەكەمدا ھاتووه، لە دوو سىنارىيۇدا پارەى بە دەستھاتوو لە بەرمىلىك نەوتى بەرھەمھىنراو لە ھەرىمى كوردستان بۇ كۆمپانیاكان وھك شايستەى دارايى خراوھتەروو.

بۇ نموونە، ئەگەر بەرمىلىك نەوت بە 100 دۆلار بېت يان نرخی سۇمۇ و برېنت بېت، ئەوا زۆرتىن شايستەى دارايى كە لەسەرەتاوھ بۇ كۆمپانیاكان دەچېت بەپىي گىرېبەستەكانيان دەگاتە 28.8 دۆلار و كەمترىنىش دەگاتە 10.33 دۆلار، واتە سەروو دوو ھىندە و نيوى ئەو بېرى بەغدا پىنشىنازى كردووھ بۇ كاركدنى كۆمپانیاكان بۇ بەرھەمھىنانەوھى نەوت لە ھەرىمى كوردستان.

لەكاتىكدا، بەپىي زانبارىيەكان ئىستا زۆربەى كۆمپانیاكان كەوا لەم كەرتەى ھەرىمى كوردستاندا كار دەكەن ھىشتا لە سىنارىيۇ بەكەمدان نەك دووھم و سىيەم، بەھۇى قۇناخى سەختى ئابوورى ھەرىمى كوردستان لە دەپەى رابردووشدا قەرزىان كەوتووھتە لای كوكومەتى ھەرىمى كوردستان.

خشتەى 1: شايستەى دارايى كۆمپانیا نۆۋدەۋلەتتە تىببەكانى نەوت (تېچووى بەرھەمھىنان، خەرجى وەبەرھىنان و قازانجەكانيان) بۇ بەرھەمھىنانى بەك بەرمىل نەوت لە سەرەتای وەبەرھىنان تاوھكو كۆتايى گىرېبەستەكانيان لە ھەرىمى كوردستان .

نرخی فرۇشتىنى سۇمۇ 82 دۆلار	نرخی بەرمىلىك نەوتى برېنت 84 دۆلار	نرخی بەرمىلىك نەوت ئەگەر بە 100 دۆلار	رېژەى كۆمپانیاكان لە دوو سىنارىيۇدا
\$23.61	\$24.19	\$28.80	سىنارىيۇ بەكەم (زۆرتىن بۇ كۆمپانیاكان)
\$10.33	\$10.58	\$12.60	سىنارىيۇ سىيەم (كەمترىنى بۇ كۆمپانیاكان)

تیکرای سالی 2022	چارهکی چوارهم	چارهکی سنیهم	چارهکی دووهم	چارهکی یهکهم	ناونیشانهکان
9450	8900	9800	9600	9500	تیکرای کۆی بهرهمههینان رۆژانه / بهرمیل
\$78.39	\$59.09	\$79.11	\$94.28	\$81.07	تیکرای نرخى فرۆشراو بۆ بهرمیلیک به دۆلار
\$10.73	\$12.14	\$10.06	\$10.53	\$10.20	تیچووی ئۆپرهیشنى کێلگه بۆ بهرمیلیک به دۆلار
\$38.30	\$28.85	\$38.67	\$46.08	\$39.60	پشکی ههریمی کوردستان بۆ ههر بهرمیلیک به دۆلار
\$40.09	\$30.24	\$40.44	\$48.20	\$41.47	داهاتی نهوتی بهرهمههاتوو دواى پشکی حکومهت
\$11.50	\$12.00	\$11.00	\$12.00	\$11.00	تیچووی گواستنهوه و مارکیتینگ و هتد
\$28.59	\$18.24	\$29.44	\$36.20	\$30.47	داهاتی نهوتی بهدهستهاتوو دواى لیدهکردنی خهرجی گواستنهوه و هتد
\$17.86	\$6.10	\$19.38	\$25.67	\$20.27	داهاتی کۆمپانیاکان بۆ تیچووی وهبهرهینان و قازانجی پشکی بهشداربووهکانیان

كۆتايى

ئىستان، كۆمپانىيىگە كەرتى نەوتى ھەرىمى كوردىستان كەۋا بە IOC ئاسراۋن نەوت بەنئوخۇ دەفۇشنى، كە ئەمەش زىانى بۇ ھەمولىيەك ھەيە، بەئام كۆمپانىيىگە دەتوانن درىزە بەم دۇخەى ئىستا بدەن، چۈنكە بەشئوھەيەك لە شئوھەگان ئەۋ بىرەى لە فۇشنى ناۋخۇۋە ۋە راستەۋخۇ پارەكەيان بەكاش ۋەردەگىرن، زۇرۇياترە ۋە بگىرە سەروۋ دوو ھىندەى ئەۋەدەبىت كەۋا لە بەغدادەۋە پىشنىياز كراۋە.

ئەگەر بەغدا بىەۋىت نەوتى ھەرىمى كوردىستان ھەناردە بىكەتەۋە بۇ بەندەرى جەيھان ئەۋا دەبىت رىگەچارەى ھاۋبەش ۋە بىنەپەتى بۇ ھەر يەككى لەم ئالنگارىيەنى خوارەۋە بدۇزىتەۋە بە رىكەۋتن لەگەل ھەۋلىر:

- تېچىۋى بەرھەمھىننى نەوت لە ھەرىمى كوردىستان جىابىكەتەۋە لەئىۋەراست ۋە باشۋورى عىراق.
- چارەسەرىكى مامناۋەندى بۇ مۇدىلى گىرىبەستەگانى ھاۋبەشكىردن لە بەرھەمھىننى نەوت بدۇزىتەۋە كەۋا كۆمپانىيىگە بچنە زىربارىيەۋە.
- دۇزىنەۋەى رىگەچارەيەك لەگەل ھەۋلىر بۇ دانەۋەى قەرزى كۆمپانىيى نەوتىيەگان كەۋا سالانىك كاريان كىردوۋە ۋە بەھۇى خراپى رەۋشى ئابۋورى ھەرىمى كوردىستانەۋە نەتوانراۋە شاپىستە دارىيەگانىان ۋەربىگىرن.
- چارەسەركىدىنى پىرسى قەرەبوۋكىردنەۋەى عىراق لەلايەن توركىياۋە بەتايىبەتىش بىرپارى دادگاي نىۋىزىۋانى پارسى لەبارەى پىدانى 1.4 مىليار دۇلار لەلايەن ئەنكەرەۋە بە بەغدا.